

Pensionssystemet

Vi tjänar in vår pension medan vi arbetar. Pension kan därför beskrivas som uppskjuten lön. Samtidigt finansieras dagens pensioner med avgifter på nuvarande löneinkomster. Därför är pensionssystemets utformning och hur den avstådda lönen används, av stor samhällsekonomisk betydelse. Vänsterpartiet vill att pensionssystemet ska ge verklig ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det allmänna pensionssystemet bör garantera pensioner motsvarande cirka 65 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare. Med tjänstepensionen inkluderad blir kompensationsgraden givetvis högre. Pensionssystemet bör dessutom innehålla ett grundskydd som gör att ingen pensionär tvingas leva i fattigdom. Systemet ska också ge möjlighet att avsluta yrkeslivet i förtid med en rimlig pension för den som slitit ut sig under ett långt och tungt arbetsliv.

Vänsterpartiet vill ha en öppen och demokratisk process kring pensionerna istället för den nuvarande icke-transparenta pensionsgruppen. Tills vi har ett nytt pensionssystem kommer Vänsterpartiet att verka för att förbättra det befintliga systemet.

Höj pensionerna

Pensionerna behöver höjas. Den genomsnittliga allmänna pensionen för årskull 1954 uppgick 2020 till 13 672 kronor per månad, före skatt. För kvinnor uppgick den till 12 689 kronor per månad och för män till 14 764 kronor per månad, före skatt. Nära hälften av landets kvinnliga pensionärer har så låg inkomstgrundad pension att de har rätt till garantipension.¹ Omkring 300 000 pensionärer i Sverige lever med låg ekonomisk standard.² Det är den högsta siffran i Norden.

Behovet av höjda pensioner är större för låginkomsttagare. Vänsterpartiet har under lång tid drivit på för att höja garantipensionen och nu tvingat övriga partier att agera. Riksdagen har beslutat att höja garantipensionen med 1 000 kronor per månad och att konsumtionsstödet i bostadstillägget ska höjas med 100 kronor per månad för ensamstående och 50 kronor per månad för sammanboende, samtidigt som fribeloppet i bostadstillägget höjs. Höjningen genomförs i augusti 2022 och är ett resultat av Vänsterpartiets enträgna arbete för höjda pensioner. Den strid kring pensionsfrågan som föregick beslutet visar också att Pensionsgruppen allt mer spelat ut sin roll.

För att pensionssystemet ska ha allmänhetens förtroende måste det fungera för alla som omfattas av det. Vänsterpartiet menar att det offentliga bör ta ett större ansvar för vår gemensamma välfärd och inkomstrygghet. Sveriges pensionssparare och pensionärer ska inte vara beroende att privata lösningar för ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det ska inte vara ett personligt ansvar att trygga sin pension, det ansvaret ska vara politikens.

Vänsterpartiet har länge kämpat för höjda inkomstpensioner. När de sämst ställda pensionärerna får ökade inkomster skapas också ett tryck på förbättringar för övriga pensionärer. Nästa steg i att förbättra pensionärernas ekonomi är därför höjda inkomstpensioner.

Vänsterpartiet har i vårbudgetmotionen (2021/22:4707) presenterat ett förslag som höjer inkomstpensionerna med omkring 13,4 procent, eller strax under 2 000 kronor i månaden för genomsnittspensionären. Förslaget innebär att inbetalningarna till pensionssystemet ökar och att pensionsrätterna för dagens pensionärer och pensionssparare höjs i motsvarande omfattning succesivt fram till 2026. Till följd av förslaget ökar inkomstindex vilket höjer pensionerna ytterligare 2024. För att skapa symmetri i systemet gentemot den broms som finns idag, och för att se till att pensionerna ökar när pensionssystemet har stora överskott vill vi också införa en gas i pensionssystemet.

¹ Forena (2022), Stora pensionsrapporten.

² Med låg ekonomisk standard avses en ekonomisk standard under 60 procent av medianvärdet för riket.

Exempel på höjda pensioner

Förslagen innebär att pensionen höjs med cirka 13,4 procent till 2026. En medelinkomsttagare som går i pension efter att reformen är genomförd får till följd av våra förslag drygt 2 000 kronor högre inkomstpension.

Tabell 2.5 Effekter av förslag om höjda pensioner för några yrkesgrupper (kronor/mån)

	Vårdbiträde	Undersköterska	Lärare	Ingenjör
Slutlön	24 900	29 000	41 000	61 300
Ökning allmän pension efter skatt, från juli 2022	1 365	1 120	1 977	2 166
Ökning allmän pension efter skatt, från september 2022	643	978	1 977	2 166

Källa: Egna beräkningar.

Anm.: Effekterna är beräknade utifrån att den inkomstgrundade pensionen har en kompensationsgrad på 49,9 procent, i 2022 års nivåer av grundskydd och utifrån skattetablell 32.

Tabellen visar hur den allmänna pensionen höjs för olika yrkesgrupper jämfört med pensionernas storlek före och efter garantipensionshöjningen i augusti 2022. I exemplet ovan höjs vårdbiträdets garantipension med 1 000 kronor per månad i augusti 2022. Undersköterskan, som tidigare inte hade någon garantipension får efter höjningen i augusti 198 kronor per månad i garantipension. Efter vårt förslag om höjd inkomstpension uppgår vårdbiträdets garantipension till 381 kronor per månad och undersköterskan har återigen ingen garantipension. Läraren och ingenjören har ingen garantipension och påverkas därför inte av höjningen i augusti 2022.

Kompensationsgraden är högre för de med låga inkomster, eftersom grundskyddet höjer den allmänna pensionen relativt slutlön. För de med högre inkomster blir kompensationsgraden lägre eftersom inkomster över taket inte ger pensionsrätter. Exempelen i tabellen ovan kan användas för att förklara detta. Vårdbiträdets kompensationsgrad beräknas öka från 53 till 61 procent efter garantipensionshöjningen och den här föreslagna höjningen. Undersköterskans ökar från 52 till 57 procent. Lärarens kompensationsgrad beräknas öka från 49,9 till 57 procent och ingenjörens från 39 till 44 procent. För de som klarar av att arbeta längre blir kompensationsgraden högre.³

Övergångsregler

Förändringarna föreslås genomföras under kommande mandatperiod. Inbetalningarna till pensionssystemet höjs totalt med 1,29 procentenheter till 2026. Höjningen föreslås fördelas jämnt över kommande fyra år. Alltså höjs inbetalningarna med drygt 0,32 procentenheter per år. 2023 avskaffas den allmänna pensionsavgiften och det skatteavdrag som kompenserar för avgiften. Samtidigt höjs ålderspensionsavgiften till drygt 17,53 procent. 2024 höjs således inkomstindex med 6,6 procent och pensionerna ökar därför med 5,9 procent. Även inbetalningarna höjs med ytterligare drygt 0,32 procentenheter till cirka 17,86 procent för att höjas till knappt 18,18 procent år 2025 och 18,5 procent år 2026. Även pensionsrätterna för nuvarande pensionssparare och pensionärer höjs successivt under kommande fyra år, sammantaget med 7,5 procent. Totalt höjs inkomstpensionerna med 13,4 procent till 2026. En gas införs i systemet 2026, då övriga föreslagna reformer avslutas.

Offentligfinansiella effekter

Reformen föreslås genomföras under kommande mandatperiod varför de offentligfinansiella effekterna fördelas över kommande fyra år. Eftersom pensionerna och inkomstindex föreslås höjas från och med 2024 ökar statens och kommunsektorns skatteinkomster från det året, samtidigt som utgifterna för grundskyddet och inkomstpensionstillägget minskar.

De samlade offentligfinansiella effekterna uppgår till en kostnad om 19,3 miljarder kronor när reformen är fullt genomförd 2026. Statens kostnader uppgår till knappt 21 miljarder kronor.

³ Pensionsgruppen (Ds 2019:2) Höjda åldersgränser i pensionssystemet och andra trygghetssystem.

Kommunsektorns finanser beräknas stärkas med 14,7 miljarder kronor 2026, varav 13,7 miljarder kronor består av ökad inkomstskatt. Ålderspensionssystemets finanser försvagas med drygt 13 miljarder kronor.

Tabell 2.5: Offentligfinansiella effekter av förslaget (miljarder kronor)

	2023	2024	2025	2026
Staten	-3,4	-8,4	-11,0	-15,6
Grundskydd* och inkomstpensionstillägg	0,0	2,0	6,8	9,1
Skatt**	-0,5	-0,3	0,0	0,1
Skattered allmän pensionsavgift	149,4	156,2	163,0	163,0
Allmän löneavgift	-160,6	-175,8	-191,5	-199,2
Statlig ålderspensionsavgift	-8,2	-8,9	-9,5	-9,5
Ålderspensionsavgifter över taket	16,7	17,8	19,5	20,3
Övrigt***	-0,2	0,6	0,6	0,6
Kommuner	-0,2	4,1	11,2	14,7
Ålderspensionssystemet	6,6	-4,2	-17,3	-20,4
Tilläggs pension	0,0	-8,7	-8,3	-8,3
Inkomstpension	0,0	-9,7	-31,3	-41,7
Allmän pensionsavgift	-149,4	-156,2	-163,0	-163,0
Ålderspensionsavgift	147,8	161,5	175,8	182,9
Statlig ålderspensionsavgift	8,2	8,9	9,5	9,7
Totalt	3,0	-8,5	-17,1	-21,3

Källa: Beräkningarna är baserade på RUT 2022:722.⁴

*Garantipension, bostadstillägg och garantitillägg

**Statlig skatt, public service-avgift, kapitalskatt, skattereduktion förvärvsinkomstbolagsskatt, bolagsskatt

***Höjd avgift: staten arbetsgivare, sänkt premie till tjänstepensionen

Vänsterpartiets förslag:

- Høj inbetalningarna till pensionssystemet och pensionsrätterna för dagens pensionärer och pensions sparare till 18,5 procent av bruttolönen. Till följd av förslaget ökar inkomstindex vilket höjer pensionerna ytterligare. För att skapa symmetri i systemet gentemot den broms som finns idag, och för att se till att pensionerna ökar när pensionssystemet har stora överskott vill vi också införa en gas i pensionssystemet.⁵

Stärk möjligheten att gå i pension tidigare

Även om medellivslängden i Sverige ökar generellt skiljer sig den förväntade medellivslängden avsevärt mellan olika grupper. Pensionssystemet kan inte utvecklas endast med hänsyn till vissa gruppers förutsättningar, det måste finnas undantag och individuella anpassningar.

Vänsterpartiets förslag om en åldersfaktor i sjukförsäkringen kommer att införas, men ytterligare reformer behövs. I Danmark finns bland annat så kallad "Arnepension" som ger rätt till tidigare pension baserat på antalet arbetade år vid 61 års ålder och framför allt riktar sig till danskar som börjat arbeta inom fysiskt krävande arbeten tidigt. Den som arbetat i 44 år har rätt att gå i pension tre år tidigare, den som arbetat i 43 år har rätt att gå två år tidigare osv. Sedan tidigare finns i Danmark även andra möjligheter att avsluta arbetslivet i förtid. Bland dem finns seniorpensionen som riktar sig till

⁴ Följdeflekter av förslagen, på exempelvis jobbskatteavdrag och arbetsgivaravgifter, är inkluderade

⁵ Vänsterpartiets förslag om att höja pensionerna beskrivs närmare i motion 2021/22:4707. Till skillnad från förslaget i motionen föreslår vi nu att inbetalningarna höjs stegvis och att pensionssystemet finansieras fullt ut vilket innebär att gasen kommer att aktiveras under de närmast kommande åren.

dem vars arbetsförmåga är nedsatt till 15 timmar i veckan och efterløn som ges tidigast fem år före den vanliga pensionsåldern och bland annat kräver medlemskap i en a-kassa och att man har betalat in till efterlönen i minst 30 år.

Pensionsgruppen har kommit överens om ett förslag som innebär att den som arbetat i 44 år fortsatt ska kunna ta ut garantipension vid 65 års ålder, efter att den åldern höjts. Förslaget har ännu inte lagts fram i riksdagen.

Vänsterpartiet delar intentionen i pensionsgruppens förslag, men vi noterar att det ändå kommer att kräva ett mycket långt arbetsliv för den som börjat arbeta tidigt, exempelvis direkt efter avslutade gymnasiestudier. Vänsterpartiet anser därför att det ska räcka med 44 års arbete oavsett hur gammal man är. Eftersom det inte går att säga hur många som skulle använda möjligheten att ta ut garantipension tidigare har det inte gått att beräkna de offentligfinansiella effekterna av förslaget.

Vänsterpartiets förslag:

- Den som arbetat i 44 år fortsatt ska kunna ta ut garantipension.

Beräkna pensionsavgift och pensionsrätt utifrån bakomliggande inkomst

För den som är sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig baseras inbetalningarna till pensionssystemet på den ersättning man får istället för den bakomliggande inkomsten som ligger till grund för ersättningen. Det innebär att sjukskrivning, arbetslöshet och föräldraledighet leder till lägre pension, utöver en lägre inkomst under den period som sjukskrivningen, arbetslösheten eller föräldraledigheten varar. När ersättningsnivåerna urholkas, genom att exempelvis inte räknas upp med inkomstindex, blir skillnaden i pension för den som arbetat och den som varit sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig ännu större.

Vänsterpartiet vill ändra denna ordning. Inbetalningarna till pensionssystemet och de medföljande pensionsrätterna bör vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och föräldraledighet baseras på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning.

Många kollektivavtal innehåller en kompensation vid föräldraledighet eller sjukskrivning som höjer ersättningen från 80 till 90 procent av tidigare lön. Denna kompensation är också pensionsgrundande. För att en modell där den bakomliggande inkomsten utgör grunden för pensionsrätterna ska bli rättvis behöver detta vägas in. Vänsterpartiet anser därför att de kollektivavtalade förmånerna som ger högre ersättning vid exempelvis föräldraledighet eller sjukskrivning inte längre ska vara pensionsgrundande samtidigt som pensionsrätterna beräknas utifrån den bakomliggande inkomsten. En sådan reform skulle minska det offentligfinansiella sparandet med omkring 600 miljoner kronor per år. Eftersom förslaget till en början innebär att inbetalningarna till pensionssystemet ökar genom inbetalningar från staten blir effekterna på de offentliga finanserna relativt blygsamma under de första åren. På sikt innebär förslaget att utgifterna för ålderspensionssystemet kommer ikapp inkomsterna i takt med att de personer som får höjda pensionsrätter till följd av förslaget går i pension. Pensionen skulle i jämförelse med idag öka med omkring 250 kronor per månad för en person med genomsnittlig inkomst, per år som sjukskriven, arbetslös eller föräldraledig.⁶

Vänsterpartiets förslag:

- Låt inbetalningarna till pensionssystemet och de medföljande pensionsrätterna vid sjukfrånvaro, arbetslöshet och föräldraledighet baseras på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning.

⁶ RUT 2020:577